

F. SKOT FICDŽERALD

VELIKI GETSBI

Preveo
Aleksandar Saša Petrović

■ Laguna ■

Naslov originala

F. Scott Fitzgerald
THE GREAT GATSBY

Translation Copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

KLASICI SVETSKE KNJIŽEVNOSTI
KNJIGA BROJ 2

VELIKI GETSBI

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.
SW-COC-001767
© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

I

*Ako je to uzbuđuje,
ti onda nosi kapu zlatnu!
Ako umeš da se hvališ,
pohvali se i njoj,
dok ne klikne:
„Hvalisavče dragi
s kapom zlatnom,
moraš biti moj!“*

Tomas Park Denvilijer

Kad sam bio mlađi i ranjiviji, otac mi je dao jedan savet, o kome otada često razmišljam.

„Kad god osetiš potrebu da o nekom sudiš“, rekao mi je, „pomisli samo na to da svi ljudi na ovome svetu nisu u životu imali preimućstva koja si imao ti.“

Rekao mi je samo to, ali nas dvojica smo se uvek neobično dobro razumeli i s malo reči, tako da sam i

tom prilikom shvatio i sve ono drugo što je time hteo da kaže. I zato sam otada sklon da svoje mišljenje zadržavam za sebe, a ta moja navika mi je dosad otvorila mnoge neobične prirode i učinila me žrtvom nemalog broja poznatih gnjavatora. Kad takvu osobinu poseduje normalan čovek, nastrane prirode je brzo otkriju i prikaže se uz njega; i tako, dok sam bio u koledžu, nepravedno su me optuživali da sam veliki lisac, jer meni su svoje nevolje otkrivali obesni mladići koji se ničim naročitim nisu isticali. Pošto me većina tih ispovedanja nije zanimala, često sam se, kad bih na horizontu primetio nesumnjivo približavanje poverljive ispovesti, pravio da spavam, da sam prezauzet poslom, ili bih jednostavno postajao neprijateljski raspoložen; jer poverljivo saopštenje mladog čoveka, ili bar način na koji je ono iskazano, obično deluje plagijatorski i očigledno neiskreno. Ako nekom ne iznesete svoj sud, to onom koji očekuje da ga čuje uliva beskonačnu nadu. No ipak se pomalo bojim da ću nešto propustiti ako ne kažem – kako je to moj otac snobovski nagovestio, a ja snobovski ponavljam – da se ljudima smisao za osnovnu pristojnost još prilikom rođenja ne dodeljuje ravnomerno.

I pošto sam se ovako lepo razmetao svojim smislom za trpeljivost, dolazim do priznanja da i trpeljivost ima granice. Čovekovo držanje može da bude zasnovano na tvrdim stenama ili vlažnim močvarama karaktera, ali posle izvesne granice postaje mu svejedno na čemu je zasnovano.

Kad sam se prošle jeseni vratio sa Istoka,* osetio sam želju da ceo svet bude u uniformi, nekoj vrsti moralnog stava „mirno“; bio sam sit razuzdanih izleta s povlašćenim kratkim zavirivanjem u ljudska srca. Jedino je Getsbi, čovek čije se ime nalazi na koricama ove knjige, bio izuzetak u ovim mojim novim reakcijama; Getsbi, koji je predstavljao sve ono što sam duboko prezirao. Ako je ličnost jedan neprekidan niz uspešnih postupaka, onda je u njemu bilo nečeg veličanstvenog, neke uzvišene osetljivosti za ono što život obećava; kao da je bio vezan za jedan od onih složenih aparata koji registruju zemljotres sa epicentrom udaljenim deset hiljada kilometara. Ta njegova osetljivost nije imala ničeg zajedničkog sa onom mlitavom sposobnošću primanja utisaka, koja je udostojena nazivom „stvaralački temperament“ – već je to bio izvanredan dar za gajenje nade, neka spremnost za romantiku, kakvu kod drugih ljudi nikad ranije nisam video niti verujem da ću je ikad videti. Ne – Getsbi se na kraju pokazao kako valja; ali ono što je pritiskalo Getsbija, ona zagušljiva prašina koja je lebdela u javi njegovih snova – to je ono što je osujetilo moje interesovanje za jalove tuge i kratkotrajna ljudska oduševljenja.

Već treća generacija moje ugledne i bogate porodice živi u ovom gradu Srednjeg zapada. Mi Karavejevi smo nešto kao pleme, a po predanju potičemo od bekluskih

* Deo SAD pored atlantske obale (obično severni deo, Njujork i okolina). (Prim. prev.)

vojvoda; ali stvarni osnivač našeg roda bio je brat moga dede, koji se ovamo doselio 1851. godine, poslao svog zamenika u građanski rat i otvorio trgovinu metalnom robom na veliko, koju danas vodi moj otac.

Nikada nisam video tog mog prastrica, ali ljudi kažu da ličim na njega – naročito kad se pogleda njegov prilično loš portret koji visi u očevom kabinetu. Diplomirao sam u Nju Hejvenu 1915. godine, tačno četvrt veka posle svoga oca, a nešto kasnije učestvovao sam u onom odloženom tevtonskom raseljavanju poznatom pod imenom Svetski rat. U našoj protivofanzivi sam se tako lepo proveo da sam se kući vratio nespokojan. Umesto da mi bude jedino toplo gnezdo na ovome svetu, Srednji zapad mi se učinio kao neki ofucani rub svemira, te tako odlučih da odem na Istok i da se uputim u poslovanje sa obveznicama. Svaki moj poznanik bavio se tim poslom, i zato sam pretpostavljao da će se naći neko mestašce i za još jednog momka. Sve moje tetke i ujaci raspravljali su o toj mojoj nameri kao da su mi birali školu u kojoj se spremaju đaci za prijemni ispit na fakultet; na kraju su veoma ozbiljnih lica, sa sumnjičavim izrazima, rekli: „Pa, m-m-može“. Otac mi je obećao da će me godinu dana pomagati i, posle raznih peripetija, u proleće 1922, dođoh na Istok; mislio sam – zauvek.

Bilo bi praktičnije da sam našao stan u samom gradu, ali kako je vreme bilo toplo, a ja tek došao iz kraja širokih livada i hlada u senci lepog drveća, učini mi se sjajnom ideja mog mladog kolege iz kancelarije da zajednički zakupimo jednu kuću izvan grada. On pronađe kuću, tačnije, neki

stari bungalov od kartona, za osamdeset dolara mesečno, ali u poslednjem času firma ga premesti u Vašington, a ja odoh tamo da živim sam. Imao sam jednog psa – u stvari, imao sam ga nekoliko dana, dok mi nije pobegao – zatim jedan stari dodž i jednu Finkinju koja mi je nameštala krevet, spremala doručak i, iznad električnog štednjaka, mrmljala razne finske mudrosti.

Dan-dva osećao sam se usamljeno, dok me jednog jutra na drumu nije zaustavio neki čovek koji se ovamo doselio pre mene.

„Kako bih mogao da stignem do sela Vest Eg?“,* upita me on bespomoćno.

Rekoh mu. I kad sam nastavio put, nisam se više osećao usamljeno. Bio sam vodič, izviđač, bio sam pravi starosedelac. On mi je i nehotice pomogao da se u tom kraju ne osećam više kao stranac.

I tako, sa zracima sunca i veličanstvenim bujanjem drveća, kao u onim brzim filmovima, vrati mi se ono poznato osećanje da s letom život počinje iznova.

Tu sam, pre svega, imao dosta da pročitam i da iz čednog vazduha izvučem dosta zdravlja. Kupio sam tuce knjiga o bankarstvu, kreditiranju i hartijama od vrednosti, i one su, u svom crvenom i zlatnom povezu, kao novac koji je tek pušten u promet, stajale na mojoj polici, obećavajući da će mi otkriti blistave tajne koje su bile poznate samo Midi, Morganu i Meceni. Ali ja sam imao čvrstu

* Engl.: West Egg – Zapadno Jaje. (Prim. prev.)

nameru da, osim njih, čitam i mnoge druge knjige. Još dok sam bio u koledžu, pokazivao sam priličan smisao za književnost – jedne godine sam za *Jejl njuz* napisao čitav niz veoma svečanih i razumljivih uvodnika – a sad bio na dobrom putu da sve te stvari vratim svom životu i ponovo postanem onaj najograničeniji od svih stručnjaka – „svestrano obrazovan čovek“. Najzad, nije to samo epigram kad se kaže da se na život mnogo uspešnije gleda s jednog jedinog prozora.

Bila je to prava slučajnost da zakupim kuću baš u jednom od najneobičnijih naselja Severne Amerike: na onom uzanom bučnom ostrvu koje se od Njujorka pruža prema istoku, i na kome se, između ostalih prirodnih retkosti, nalaze dve neobične geološke formacije. Tridesetak kilometara od grada, dva gigantska jajeta istog oblika, razdvojena jednim uslužnim zalivom, zalaze u najpitomiji deo slane vode u zapadnoj hemisferi – u veliko mokro dvorište Longajlendskog moreuza. Ona nisu savršeno ovalna, već su oba, kao ono jaje iz Kolumbove priče, ravno tucnutih šotki, na mestima gde se spajaju s kopnom; ali njihova fizička sličnost mora da stalno izaziva čuđenje galebova koji lete iznad njih. Dok je za one koji nemaju krila zanimljiva pojava to što se ta dva jajeta razlikuju po svemu, sem po obliku i veličini.

Stanovao sam u Vest Egu, jajetu, koje je – da tako kažem – manje otmeno od onog drugog, mada je to najpovršnija etiketa kojom bi se mogla izraziti ona neobična i nemalo kobna razlika između njih. Moja se kuća nalazila na samom vrhu jajeta, samo pedesetak metara od

moreuza, stešnjena između dva ogromna poseda, koja su se iznajmljivala za dvanaest ili petnaest hiljada dolara za sezonu. Posed s moje desne strane, po svim merilima mnogo moćna stvar – prava imitacija nekog *Hotel de Vija* u Normandiji, s tornjem na jednoj strani, potpuno novog ispod retke brade divljeg bršljana, s mermernim bazenom za kupanje i preko četrdeset jutara travnjaka i vrta. Bio je to Getsbijev dvorac. Ili, pravilnije, pošto ja nisam poznavao gospodina Getsbija, bio je to dvorac u kome je stanovao jedan džentlmen toga imena. Moju kuću je bilo žalosno i pogledati, ali je skoro niko nije ni primećivao, a ja sam imao pogled na more, delimičan pogled na susedov travnjak i utešnu blizinu milionera – i sve to za tričavih osamdeset dolara mesečno.

S druge strane zaliva blistale su, duž obale, bele palate otmenog Ist Ega,* a priča o tom letu počinje, u stvari, one večeri kad sam se odvezao preko, na večeru kod porodice Toma Bjukenena. Dejzi je bila moja rođaka, koja se svojevremeno preselila, a Toma sam znao još iz koledža. Odmah posle rata proveo sam dva dana kod njih u Čikagu.

Njen muž je, pored svojih raznih drugih sportskih uspeha, bio jedno od najboljih krila koja su ikad igrala fudbal u Nju Hejvenu – junak nacije u neku ruku, jedan od onih ljudi koji u svojoj dvadeset prvoj godini naglo postignu na nekom polju tako sjajan uspeh da sve drugo u njihovom kasnijem životu podseća na opadanje. Pripadao

* Engl.: East Egg – Istočno Jaje. (Prim. prev.)

je neobično bogatoj porodici – čak su mu i u koledžu prebacivali što rasipnički troši novac – a sada je ostavio Čikago i doselio se na Istok, na način od kojeg čoveku zastaje dah: na primer, iz Lejk Foresta doveo je sa sobom čitavu ergelu ponija za polo. Teško je bilo pojmiti da je neki čovek iz moje generacije toliko bogat da tako nešto učini.

Zašto su se doselili na Istok, ne znam. U Francuskoj su proveli godinu dana, bez nekog naročitog razloga, a potom su neumorno skitarali tamo-amo, gde god se igrao polo i skupljao bogat svet. „Ovog puta smo došli za stalno“, rekla mi je Dejzi preko telefona, ali ja u to nisam verovao; doduše, ja nisam znao šta se u Dejzinom srcu zbiva, ali osećao sam da će Toma uvek nešto goniti da pomalo sumorno traga za dramatičnom vrevom kakve neponovljive fudbalske utakmice. I tako se dogodilo da sam se jedne sparne, vetrovite večeri odvezao preko, u Ist Eg, da vidim dvoje starih prijatelja, koje skoro nisam ni poznavao. Kuća im je bila raskošnija nego što sam očekivao – vedra crveno-bela palata u džordžijanskom kolonijalnom stilu, okrenuta zalivu. Travnjak je počinjao na samoj morskoj obali, odakle se, preskačući preko sunčanih satova, ciglom popločanih staza i kroz šarenilo zapaljenih vrtova, protezao pola kilometra, sve do kuće, da bi se najzad, kao ponesen inercijom svoje jurnjave, popeo i na same kućne zidove, u vidu bogate vinove loze. Fasada kuće je bila presečena nizom francuskih prozora, koji su sada stajali širom otvoreni prema toploj, vetrovitoy večeri i bleštali zlatnim sjajem, dok je

na verandi, u jahačkom odelu, raskoračenih nogu, stajao Tom Bjukenen.

To više nije bio onaj Tom iz njuhejvenskih dana. Sad je to bio snažan tridesetogodišnjak s kosom boje slame, prilično oštih crta i oholog držanja. Dva sjajna oka drska pogleda dominirala su njegovim licem i davala mu izraz čoveka koji je uvek spreman za napad. Čak ni mekoća njegovog elegantno skrojenog jahačkog odela nije mogla skriti ogromnu snagu toga tela – čovek bi rekao: samo što mu ne popucaju šavovi na sarama sapetih čizama; a kad bi samo pokrenuo ramenom pod tankim kaputom, videlo se kako mu se, u velikom svežnju, premeću mišići. Bilo je to telo sposobno da pokrene ogroman teret – surovo telo.

Kad bi progovorio, začuo bi se mrzovoljan i hrapav tenor, koji je samo doprinosio utisku da pred vama stoji osoran čovek. U tom glasu se osećao prizvuk očinskog potcenjivanja, čak i kad bi razgovarao s ljudima koje je voleo – a u Nju Hejvenu je bilo ljudi koji nisu podnosili njegovu telesinu.

Činilo se kao da će svakog trenutka reći: „Ma, nemojte misliti da je moj sud o toj stvari merodavan samo zato što sam ja snažniji i muževniji od vas.“ Na poslednjoj godini studija bili smo u istom studentskom udruženju i, mada nikada nismo bili u prisnim odnosima, uvek sam imao utisak da me je cenio i da je, na onaj njegov opori, izazivački, odsutno privrženi način, želeo da mu budem naklonjen. Razgovarali smo nekoliko minuta na verandi obasjanoj poslednjim zracima sunca.

„Ovo je prijatno mestašće“, reče mi sevajući oko sebe nemirnim očima.

Držeći me jednom rukom za mišicu i okrećući me prema vidiku, prelazio je širokom pljosnatom šakom preko ulegnutog italijanskog vrta, pola jutra tamnih ruža jakog mirisa, i zatupastog motornog čamca koji je poigravao na talasima uz obalu.

„Pripadao je Dimejnu, trgovcu naftom.“ Ponovo me okrenu, uljudno ali naglo. „Hajdemo u kuću.“

Prođosmo kroz visoko predvorje i uđosmo u svetlu prostoriju ružičastih zidova, koja se s visokim francuskim prozorima s obe strane krhko uklopala u zgradu. Prozori su bili odškrinuti i bleštavobeli u kontrastu sa svežim zelenilom trave napolju, koja je izgledala kao da već malo zalazi i u samu kuću. Kroz sobu je ćarlijao povetarac, podizao zavese kao blede zastave, izvlačio ih napolje, vraćao unutra, uvijao i dizao prema smrznutom svadbenom kolaču tavanice, i potom ih talasao preko zastirača boje crvenog vina, prevlačeći ga senkom, kao što to vetar čini na moru.

Jedini potpuno stabilan predmet u sobi bio je ogroman kauč, na kome su, kao na usidrenom balonu, lebdele dve mlade žene. Obe su bile u belom, a haljine su im se komešale i lepršale kao da ih je vetar tek vratio u kuću posle kraćeg nošenja oko nje. Mora biti da sam nekoliko trenutaka stajao i osluškivao švićkanje i pucketanje uzvitlanih zavesa i ječanje jedne slike na zidu. Zatim se začu neki tresak: Tom Bjukenen je zatvarao unutrašnje prozore, i presečeni vetar zamre u sobi; a zavese, zastirači

i dve mlade žene polako se spustiše na zemlju, kao izduvani baloni.

Mlađa mi nije bila poznata. Ležala je koliko je bila duga na svom delu divana, sasvim nepokretna, brade malo uzdignute, kao da je na njoj balansirala nečim što svakog trenutka može da padne. Ako me je i videla krajičkom oka, nije to ničim pokazivala – štaviše, ja sam skoro osetio potrebu da promrmljam neko izvinjenje što sam je svojim dolaskom uznemirio.

Druga žena, Dejzi, pokuša da se pridigne – malo se nagnu napred sa ozbiljnim izrazom lica – zatim se nasmeja, lažno, ljupko i kratko; nasmejah se i ja, i kročih dublje u sobu.

„O-duzeta sam od sreće.“

Nasmeja se ponovo, kao da je rekla nešto osobito duhovito, i, zadržavši još tren svoju ruku u svojoj, gledala me je u lice, kao da je htela da me uveri kako nikoga na svetu nije toliko želela da vidi kao mene. To je bio njen stil. U pola glasa mi nagovesti da se devojka što balansira, preziva Bejker. (Čuo sam kako se priča da Dejzi govori poluglasno samo zato da bi se ljudi nagingjali ka njoj; beznačajna zamerka, koja toj njenoj navici nije oduzimala nimalo privlačnosti.)

Tek, usne gospođice Bejker uzdrhtaše, klimnu mi glavom skoro neprimetno, i odmah zatim vrati glavu na staro mesto – predmet kojim je balansirala očigledno se bio malo zaljuljao i zato se ona lako onespokoji. Sa mojih usana opet skliznu nešto što je ličilo na izvinjenje. Uvek

se pomalo zbunim kad neko preda mnom ispoljava svoju samouverenost.

Vratih pogled na svoju rođaku koja je tihim, drhtavim glasom počinjala da mi postavlja pitanja. Bila je to ona vrsta glasa koju napregnuto uho mora da prati gore-dole, kao da je sve ono što kazuje neki raspored zvukova što se nikad više neće ponoviti. Izraz lica joj je predstavljao mešavinu tuge i ljupkosti, udruženu s nečim živahnim – vedrim očima i nemirnim senzualnim usnama, dok joj je u glasu bilo nečeg uzbuđljivog, što ljudi koje je privlačila nisu mogli lako da zaborave: bilo je to neko raspevano nasilje, neko šaputavo „slušaj“, neko uverenje da vam je maločas pričinila radost i uzbuđenje i da sledećeg časa možete očekivati nove radosti i uzbuđenja.

Ispričao sam joj kako sam se na putu za Istok zadržao jedan dan u Čikagu i kako je, preko mene, pozdravljaju mnogi poznanici.

„Da li im nedostajem?“ uzviknu ona ushićeno.

„Čitav grad je u žalosti. Na svim kolima su levi zadnji točkovi prefarbani u crno i izgledaju kao venci tuge, a duž cele severne obale po svu noć odjekuje naricanje.“

„Veličanstveno! Tome, vratimo se. Već sutra!“ Zatim bez ikakve veze dodade: „Treba da vidiš našu devojčicu.“

„Baš bih voleo.“

„Sad spava. Ima tri godine. Zar je još nikad nisi video?“

„Nikad.“

„Onda treba da je vidiš. Ona je...“

Tom Bjukenen, koji se do tog trenutka nemirno vrteo po sobi, stade i spusti ruku na moje rame.

„A čime se ti baviš, Nik?“

„Prodajem obveznice.“

„Za koga?“

Rekoh mu.

„Nikad nisam čuo za tu firmu“, reče iskreno. To me naljuti.

„Čućeš“, kratko odgovorih. „Čućeš, ako ostaneš na Istoku.“

„O, ostaću ja na Istoku, nemaj brige“, reče pogledavši ovlaš Dejzi, a zatim opet mene, kao da očekuje još nešto. „Bio bih teška budala kad bih živeo na nekom drugom mestu.“

Uto gospođica Bejker reče: „Svakako!“, i to tako neočekivano da se trgoh – bila je to prva reč koju je izgovorila od mog ulaska u sobu. To je očigledno i nju trglo kao i mene, jer je potom zevnula i nizom brzih i većih pokreta ustala sa kauča.

„Sva sam se ukočila“, požali se, „i ne sećam se otkad ležim na ovoj sofi.“

„Ne gledaj mene!“, uzvрати joj Dejzi. „Ja već čitavo popodne pokušavam da te nateram da odemo u Njujork.“

„Ne, hvala“, reče gospođica Bejker u pravcu četiri čaše koktela, koje istog trenutka unesoše u sobu. „Sva sam se predala treningu.“

Domaćin je sumnjičavo pogleda.

„Stvarno?!“, i isprazni čašu, kao da se na njenom dnu nalazila samo jedna kap. „Uopšte mi nije jasno kako tebi bilo šta polazi za rukom.“

Pogledah gospođicu Bejker, pitajući se šta li to njoj „polazi za rukom“. Godilo mi je da je posmatram. Bila je vitka devojka, malih grudi, uspravnog držanja, što je još više isticala zabacivanjem ramena unazad, kao što to čine mladi kadeti. Njene sive, zbog sunca malo napregnute oči, uzvratije mi s bledog, ljupkog i nezadovoljnog lica pogled pun pristojne radoznalosti. I tada mi pade na um da sam tu devojku ili njenu sliku već jednom negde video.

„Vi živite u Vest Egu“, reče mi ona s visine. „Tamo imam jednog poznanika.“

„Ja onde ne poznajem ni jednog jedinog...“

„Sigurno poznajete Getsbija.“

„Getsbija?“, upita Dejzi. „Kog Getsbija?“

Pre nego što pokušah da odgovorim, objaviše da je večera servirana; zabivši kao klin svoju čvrstu mišićavu ruku ispod moje, Tom Bjukenen me na neki zapovednički način prebaci iz te sobe u drugu, kao da je neku šahovsku figuru premeštao na drugo polje.

Izvijajući se bezvoljno, s rukama lako opuštenim niz bokove, dve mlade žene izađoše ispred nas na ružičastu verandu, otvorenu prema zalasku sunca. Na stolu se oslabljeni vetar poigravao plamičcima četiri sveće.

„Zašto sveće?“, namršteno progovori Dejzi, i ugasi ih prstima. „Za dve nedelje biće najduži dan u godini.“ Sve nas ozareno pogleda. „Da li i vi uvek iščekujete najduži dan u godini, pa ga onda propustite? Ja uvek iščekujem najduži dan u godini, pa ga onda propustim.“

„Trebalo da izmislimo neki plan“, zevnu gospođica Bejker, sedajući za sto kao da se spušta u krevet.

„Nemam ništa protiv“, reče Dejzi. „Šta da izmislimo?“ Okrenu se meni bespomoćno: „Šta ljudi obično izmišljaju?“

Pre nego što uspeh da joj odgovorim, ona prikova uplašen pogled za svoj mali prst.

„Pogledajte!“, požali se. „Ozledila sam se.“ Svi pogledasmo – zglob je bio modar.

„Ti si za to kriv, Tome“, reče ona optužujući ga. „Znam da nisi hteo, ali to si ti učinio. Tako je to kad se udaš za grubijana, za veliki, glomazni, nezgrapni fizički primerak.“

„Odvratna mi je reč nezgrapni“, zlovoljno je prekide Tom, „čak i u šali.“

„Nezgrapni“, Dejzi je bila uporna.

Ponekad su ona i gospođica Bejker počinjale iznenada da razgovaraju, nenametljivo i sa nekakvom izazivačkom nedoslednošću, ali to nikad nije bilo pravo ćaskanje, već nešto hladno kao njihove bele haljine i bezizrazne oči bez ikakvih želja. One su se tu jednostavno nalazile i prihvatale i Toma i mene, trudeći se jedino da na uljudno prijatan način zabave ili budu zabavljene. Znale su da će večera ubrzo biti završena, da će i večer nešto kasnije proći i, kao obično, nestati. Ovde je to bilo sasvim drukčije nego na Zapadu, gde večer iz faze u fazu hita svom kraju, nestaje u neprekidnom nizu neispunjenih nada ili pak u strepnji od samog prolaženja.

„Dejzi, uz tebe se osećam necivilizovano“, priznadoh pri drugoj čaši prilično jakog crvenog vina, koje je malo

mirisalo na plutu. „Zar ne možeš da pričaš o žetvi ili nečem sličnom?“

Ovom primedbom nisam mislio da kažem ništa naročito, ali ona bi prihvaćena na neočekivan način.

„Civilizacija propada“, besno upade Tom. „Ja sam u tom pogledu postao strašan pesimist. Jesi li čitao *Uspon imperije obojenih naroda* od onog Godarda?“

„Ovaj, nisam“, odgovorih prilično iznenađen njegovim tonom.

„Dakle, to je mnogo dobra knjiga i trebalo bi da je svako pročita. Autor kaže da će bela rasa biti, ako ne pripazimo... da će biti sasvim potisnuta. Pisano na naučnoj bazi, dokazano.“

„Tom postaje mnogo mudar“, reče Dejzi sa izrazom nehotične tuge. „Čita teške knjige, pune dugačkih reči. Koja beše ona reč što smo...“

„Da, sve su to naučne knjige“, uporno je nastavljao Tom, pogledajući je nestrpljivo. „Taj momak je celu stvar razradio. Na nama je, na vladajućoj klasi, da budemo mnogo oprezniji, jer u protivnom, te druge rase će uzeti vlast u svoje ruke.“

„Moramo da ih satremo“, prošaputa Dejzi oštro, namignuvši prema zažarenom suncu, koje sam delimično zaklanjao.

„Vi treba da živite u Kaliforniji...“, počeo gospođica Bejker, ali je Tom prekide, teško se premeštajući u stolici.

„Osnovna misao knjige je da smo mi Nordijci. Ja sam Nordijac, ti si Nordijac, i ti, i...“, posle kratkog oklevanja on u tu grupu uključi i Dejzi, lako klimnuvši glavom, a

ona mi opet namignu. „I mi smo napravili sve ono što čini civilizaciju – eh, nauku i umetnost i sve to. Shvatate li?“

Bilo je nečeg patetičnog u njegovoj koncentraciji, kao da mu samozadovoljstvo, mnogo jače izraženo nego ranije, nije više bilo dovoljno. Kad je skoro istog trenutka u kući zazvonio telefon i sobar otišao s verande, Dejzi iskoristi kratki prekid i nagnu se prema meni.

„Odaću ti jednu porodičnu tajnu“, šapnu mi oduševljeno. „Reč je o sobarevom nosu. Želiš li da čuješ priču o sobarevom nosu?“

„Pa zato sam večeras i došao k vama.“

„Evo: on nije uvek bio sobar; ranije je čistio srebro za neke ljude u Njujorku, koji su imali garnituru srebrnog servisa za dve stotine osoba. Morao je da ga čisti od jutra do mraka, sve dok to, najzad, nije počelo da utiče negativno na njegov nos i onda...“

„Stvari počеше da se razvijaju sa zla na gore“, dopuni je gospođica Bejker.

„Da. Stvari počеше da se razvijaju sa zla na gore, dok najzad nije došlo dotle da je morao napustiti taj posao.“

Poslednji zrak sunca sa romantičnom naklonošću pade na njeno zažareno lice, i tu se malo zadržao; dok sam je slušao, njen glas me je terao da joj se, zaustavljena daha, sve više primičem – zatim je žar počeo da jenjava i da je svaka svetlost, oklevajući tužno, napušta, kao kad deca u sumrak napuštaju dragu ulicu.

Sluga se vrati i nešto promrmlja Tomu na uho; na to se on namršti, odgurnu stolicu i bez reči uđe u kuću. Kao

da njegov odlazak podstače nešto u njoj, Dejzi se ponovo nagnu ka meni, a glas joj postade vedra muzika.

„Nik, tako mi je drago što te vidim za svojim stolom. Ti me podsećaš na – na ružu, na pravu – pravcatu ružu. Zar ne?“ Okrete se gospođici Bejker za potvrdu. „Prava-pravcata ruža?“

To nije bilo tačno. Ja čak ni malčice ne ličim na ružu. Ona je to rekla nepromišljeno, ali je iz nje pritom zračila neka uznemirujuća toplota, kao da joj je srce, zapretano tim zadihanim, drhtavim rečima, pokušavalo da se otkrije. Zatim iznenada baci svoj salvet na sto, izvini se i uđe u kuću.

Gospođica Bejker i ja izmenjasmoo kratke poglede, vesno lišene bilo kakvog značenja. Taman sam hteo nešto da kažem kad se ona hitro uspravi i upozoravajućim glasom izusti: „Psst!“ U sobi do nas čuo se prigušen ali žučan žamor, a gospođica Bejker se bez ikakvog stida naže napred da prislušne. Zamor je, podrhtavajući, dostizao granicu jasnoće, padao, opet se naglo penjao, a zatim sasvim prestao.

„Onaj gospodin Getsbi o kome ste govorili moj je sused...“, počeh.

„Ne govorite. Hoću da čujem šta se tamo događa.“

„Zar se nešto događa?“, upitah naivno.

„Hteli ste reći da ništa ne znate?“, reče gospođica Bejker, iskreno iznenađena. „Ja sam mislila da to svi znaju.“

„Ja ne znam.“

„Pa...“, reče ona oklevajući. „Tom ima neku ženu u Njujorku.“

„Ima neku ženu?“, ponovih zbunjeno.

Gospođica Bejker klimnu glavom.

„Mogla bi da bude bar toliko pristojna da ga ne poziva telefonom za vreme večere. Zar ne?“

Nešto pre nego što uspeh da shvatim značenje njenih reči, začu se šuštanje haljine i škripanje kožnih čizama, i Tom i Dejzi se ponovo stvoriše kraj stola.

„Tu zaista nema pomoći!“, uzviknu Dejzi sa usiljenom veselošću u glasu.

Sede, pogleda ispitivački gospođicu Bejker, zatim i mene, i nastavi: „Zavirila sam malo napolje; pa, napolju je veoma romantično. Na livadi je neka ptica, a ja mislim da je to slavuj koji je sigurno došao preko mora na brodu *Kjunarda* ili *Vajt star lajna*. I peva.“ Glas joj je pevao: „Romantično, zar ne, Tome?“

„Vrlo romantično“, reče on, a zatim se kukavički obrati meni: „Ako se posle večere još bude videlo, odveo bih te dole, do štala.“

U sobi, na opšte zaprepašćenje, ponovo zazvoni telefon; a kad Dejzi odlučno zavrte glavom na Toma, razgovor o štali, svaki razgovor, ode u vazduh. Od razbijenih delića poslednjih pet minuta provedenih za stolom, sećam se da je neko bez ikakvog razloga ponovo zapalio sveće, i da sam želeo da svakog pogledam pravo u oči, a da pritom ipak izbegnem svačiji pogled. Nisam mogao da pogodim šta su Dejzi i Tom mislili, ali sumnjam da je čak i gospođica Bejker, koja je po svim izgledima majstorski baratala izvesnom dozom drskog skepticizma, bila u stanju da ostane potpuno hladna prema metalno zvonkom navaljivanju

petoga gosta. Ova bi situacija nekoj drukčijoj prirodi možda bila i zanimljiva – ali sopstveni nagon mi je govorio da bi odmah trebalo pozvati policiju.

Nije potrebno reći da konji nisu više bili ni pomenuti. Tom i gospođica Bejker, razdvojeni s metar-dva sumraka, odšetaše natrag u biblioteku, kao na bdenje pored nekog pravog-pravcatog mrtvaca, dok sam ja, trudeći se da izgledam ljubazno zainteresovan i pomalo gluv, išao iza Dejzi oko niza među sobom povezanih verandi do trema na prednjem delu kuće. U njegovoj dubokoj tmimi sedosmo na klupu od trske jedno pored drugog.

Dejzi stavi ruke na lice, kao da opipava njegov lepi oblik, dok je oči postepeno otkrivala i zurila u baršunasti sumrak. Video sam da je obuzeta burnim osećanjima, i zato, u nadi da će je to malo umiriti, počeh da je zapitkujem o njenoj ćerčici.

„Nik, mi se ne poznajemo naročito dobro“, reče ona iznenada. „Iako smo rođaci. Ni na mom venčanju nisi bio.“

„Još se nisam bio vratio iz rata.“

„To je tačno“, oklevala je. „Da, Nik, veoma sam loše prošla, i zato sam prilično cinična prema svemu.“

Očigledno je imala razloga da bude takva. Čekao sam, ali ona ništa više ne reče, i posle nekoliko trenutaka, ja se prilično mlako vratih na njenu ćerku.

„Verujem da već uveliko brblja i – jede, i sve.“

„O, da“, pogleda me odsutno. „Slušaj, Nik, da ti pričam šta sam rekla kad se mala rodila. Želiš li da čuješ?“

„Svakako.“

„To će ti pokazati kako je došlo do toga da tako gledam na stvari. Eto, mala nije bila još ni jedan sat stara, a Tom je bogzna gde bio. Probudila sam se iz narkoze sa užasnim osećanjem da su me svi napustili, i istog trenutka sam upitala bolničarku da li sam rodila dečka ili devojčicu. Ona mi je rekla da sam rodila devojčicu, a ja sam okrenula glavu na stranu i zaplakala. 'U redu', rekla sam, 'drago mi je što je devojčica. I nadam se da će biti glupa – to je ono najbolje što jedna devojka može da bude na ovome svetu; lepa, mala glupača.'“

„Vidiš, ja mislim da je ionako sve grozno“, nastavi ubedljivo. „Svi tako misle – i najobrazovaniji ljudi. A ja to *znam*. Gde me sve nije bilo, šta sve nisam videla, i šta sve nisam radila“, oči su joj izazivački sevale, skoro kao Tomove; i onda se s jezivim prezrenjem nasmeja. „Blazirana sam, gospode, ja sam blazirana!“

Čim je začutala, a glas prestao da privlači moju pažnju, moje poverenje, osetih kako je sve ono što beše rekla suštinski neiskreno. Osećao sam neko nespokojstvo, činilo mi se kao da je čitavo to veče bilo neka vrsta prevare, sračunate na to da se i iz mene izvuče isto osećanje. Čekao sam i, stvarno, jednog trenutka me pogleda sa krajnje izveštačenim osmehom na ljupkom licu, kao da pokazuje članšku kartu nekog prilično otmenog tajnog udruženja kome i ona i Tom pripadaju.